

ŞİİRİN SESİ

Tayyib ATMACA

Sözlük kurallarına riayet etmeden kendi kendime sesin karşılığının yine ses olduğunu söylesem içinden yüzüme karşı kim nasıl seslenir. Her canlı, cansız varlığın elbette bir sesi vardır. Kulaklarımızın algılamadığı seslere aklım yetmez, onlarla ilgili söz söylemek hafıza kapasitemin dışında bir iş. Biz kendi işimize yani şiirin sesine dönelim şiirin sesinden ne anlayıp anlamadığımız hakkında düşüncelerimizi paylaşarak şiire, şaire, şiir okuruna ve severine dilimizin döndüğü hafızamızın ürettiğince doğru bildiklerimizi aktarmaya çalışalım.

Madem konu sestem açıldı biz de aklımıza birden bire gelen Sezai Karakoç'un Leyla ile Mecnun kitabından:

Görüntü görüntüyü ses sesi yer

Aşk dedikleri işte böyle bir yer

Okunuşta basit bir söyleyiş gibi gelen bu iki dize hecenin kalıplarına uyulmadan sadece ölçü kullanılarak akış sadeliğinin yanı sıra iki dizede de geçen *yer* sözcükleri farklı manalarda kullanılmıştır. Şimdi bu iki dizenin sözcüklerine dokunmadan yerlerini değiştirerek şiiri tekrardan okuyalım:

Görüntü yer ses görüntüyü sesi

Bir dedikleri aşk böyle işte yer

Kendi kendinize yukarıda sözcüklerin yerini değiştirdiğim iki dizeyi anlamaya çalışarak kafanızın nasıl zonkladığını az çok tahmin edebiliyorum. Günümüz şairlerinin de yukarıda değiştirdiğim dizelere yakın bir sürü dizeleriyle karşılaştığımızda da aynı tepkiyi veriyor ve birkaç dize okuduktan sonra şiirin devamını okumuyoruz. Nasıl ki konuşurken karşımızdaki muhatabımıza bir konuyu anlatırken kelimeleri özenle seçerek ona bir şeyler anlatmaya çalışıyorsak şiirde bu çabamızı kat kat arttırarak okurun kafasını karıştırmadan manaları karnımızda saklayarak dilimize gelen her kelimeyi peş peşe sıralayarak sözün poleni yani şiir yazıp söylediğimizi zannedemeyiz. Şiirde kelimeler sizi alıp bir yere götürmüyorsa ya da sizde bir karşılığı yoksa bir gram bal için bir torba keçi boynuzu yemenin bir anlamı yoktur.

Eş hele bir toprağı örten karı

Ot değil onlar dedenin saçları

İstiklal Şairimizin bu iki dizesini okurken ne kadar sıradan olduğunu söyleyebilirsiniz ama söylemeseniz daha iyi. Şiirde söyleyiş rahatlığının yanı sıra şiir sizi alıp bayrağın rengine kadar götürür. Koca bir tarih sayfası açılır gözlerinizin önüne. Bu toprakların nasıl bereketli topraklar olduğu bir film şeridi gibi mütemadiyen döner durur. Kendinize geldiğinizde kendi yağmurlarınızla yüzünüzün yıkandığını hissedersiniz.

Dost dost diye nicesine sarıldım

Benim sadık yârim kara topraktır

Veysel usta mektep medrese görmemiş, söylediklerini sıradan mı söylemiştir. Her ne kadar da sıradan herkesin söyleyebileceği bu dizelerdeki kelimelerin kapsama alanlarını düşündüğümüzde biraz da geçmiş ve gelenek ile bağımızın kopmadığını hissedebiliyorsak topraktan başlayan yolculuğumuzun yine toprakta son bulacağı hatırlarız. Bundan dolayı da hem sesin hem mananın derinliklerine indiğimizde bu dizelerin bizde bir karşılığı olur.

Yukarıda sözcüklerin yerini değiştirerek vermiş olduğumuz örneğe tekrar dönersek sözcüklerin bir kilimin desenleri gibi hem birbirlerini tamamlamaları, hem birbirlerine uyumlu olmaları neticesinde seste bir ritmik akışla birlikte o edebi lezzeti de tatmış oluruz. Bugün dergilerde, kitaplarda şiirleri okurken de ruhumuza dokunan bu edebi tadı hissedebildiğimiz şiirleri okumayı sürdürürüz.

Dünyanın bir uyum içinde yaratıldığını hatırlarsak kendimiz de bu uyum içerisinde bir hayat tarzını ilke edinir ona göre hayatımızı idame ettiririz. Mesela kumaş pantolonun üzerine kot ve deri tipi bir ceket giyemeyeceğimiz gibi takım elbisemizdeki kravattan elbiseye, kemerden ayakkabıya kadar bir düzen intizam içinde giyinmeyi önemseriz. Peki, sosyal yaşantımızda geleneğin oluşturduğu bu kurallara uymaya özen gösterirken yazmış olduğumuz şiirlerde de bu edebi zevkin kurallarına uymadan kendi kendimize sınırsız bir özgürlük alanı çizmeye çalışırsak hem kendimizle hem de içinde yaşadığımız toplumla çelişiriz.

Şiirin sesinin ve ritminin nasıl yakalandığı tarihin derinliklerine doğru yapılan bir yolculukta şöyle anlatılmaktadır.

“Şimdi bir an için, devesiyle sıkça yaptığı uzun yolculuklardan birinde ıssız çöllerde yol alan Arap bedeviyi düşünelim. Yürümekten şişmiş toynakların yumuşak kumda çıkardığı ritmik melodi sessizliği bozarken, binicisini de geçmiş hatıraların derinliğine götürmekteydi. Ruhi durumunu yol arkadaşı ile paylaşmasından duyduğu heyecan nedeniyle, o an idrakinin tek sahip olduğu bu hareket ile birlikte bir şeyler mırıldanmaya başlamasından daha doğal ne olabilir? İnsanın kalbinde, bir ani dürtüye cevap olarak oluşan bu masum coşku *recez* tarzını -devenin ayaklarının kalkış ve inişlerine tekabül eden hareket ve sükûnların birbirini takip etmesinden doğan bu basit vezinli tarz alternasyon kalıbının atın yürüyüşüne tekabül ettiği alternasyon- doğurdu. Nağme'nin etkilerini incelediğimizde, hayvanı hızlandıran, insanı ise avutan bu telaşsız bir faaliyet olduğunu görürüz. Faaliyet büyüdükçe ve genç yetenekler için çekicilik kazandıkça, biçimler genel zevkin ve kabulün beğenisini kazanıyor ve şiir sanatına doğru ilerleme kaydediliyordu. Şiir sanatı, orijinal *recez*'den daha gelişmiş ve daha çok çeşidi olan tarzlarını üretmekte gecikmedi. El-Halil'in, Arap şiirinin yapısını demirci çekicinin çıkardığı melodinin (devenin ayak sesi gibi) çeşitli tonlarının kendisinde uyandırdığı niceliksel ölçülere göre biçimlendirmesi, aşağı-yukarı ikinci/sekizinci yüzyıl ortalarına rastlar. O, böylece 16 ölçü veznini kapsayan aruz sistemine ulaşmıştır.”¹ Bu örneği neden verdiğim sorusuna gelince şiirde sesin ne kadar önemli olduğu sesin yani melodinin nasıl bulunduğunu bilmemiz açısından yüzyıllar öncesine gitmek zorunda kaldım.

Yaşadığımız dünyada her canlının bir sesi vardır, bazı sesler ise bizim duyu algımızın ötesinde olduğundan algılayamayız. Her canlı ya da cansızın bir sesi varsa -ki var- o zaman şiirin de bir sesi vardır. Bu sesi yazarken ve okurken hissedemiyorsak ya biz de bir sorun var ya da yazdıklarımız/okuduklarımızda bir sorun var demektir. Şiiri ve şiirdeki sesi yakalamak için de belli bir kültür ve gelenek bilincine sahip olmamızı gerektirir. Özellikle şehirde büyümüş ve gaz lambasını, idareyi tanımamış, gözünü açtığında ışıkların altında dünyayı selamlayan insanlara Abdurrahim ağabeyin:

*Lambada titreyen alev üşüyor
Aşk kâğıda yazılmıyor Mihriban*

Şiirini okuduğunda ya da türkü olarak dinlediğinde lambayı ampul olarak algılaması ile birlikte kendinde bir karşılığına da rastlayamaz. Hele yaşı cep telefonunun ve sosyal medyanın yaygın olarak kullanılmaya başlandığı zamanlarda doğup hayatlarını sürdüren insanlara ise kâğıttan, aşktan, mektuptan bahsetmek ütopyadan başka bir şey değildir.

Her eline kalemi alan ya da bilgisayarın başına geçip duygu ve düşüncelerini şiirle ifade etmek isteyen, sosyal medyada şiir siteleri ve şiir gruplarına üye olarak birbirleriyle tafralılaşmaları yapanlardan şair de olmaz şiir de çıkmaz.

Nasıl ki bir çocuk anne sütüyle beslendiğinde birçok hastalığa karşı korunaklı oluyorsa şair de kendi geleneklerinin köklerine inerek şiiri o edebi tadı dalından yeni koparılmış taze bir meyve gibi algılayarak okumaya başlarsa şiirin şehir kapısından şiir ülkesine doğru yolculuk yapmaya başlar.

Şiir ülkesinden haberdar olmadan kendi kulübelerinde şiir talimleri yapmaya çalışanlardan şair çıkmayacağı gibi şiir okuyucusu da çıkmaz. Şiir ülkesinin önder şairlerinin şiirlerindeki o edebi tadı almadan yazanlar, kendi yazdıklarının safisi ve darasını birbirine karıştır.

Şiir nedir, ne değildir bütün bunları bilmeden kendi kendine bir ormanda patika açmaya çalışanların kurtlara kuşlara yem olmaktan başka seçenekleri olmaz.

*Cümle şâir dost bahçesi bülbülü
Yunus Emre arada dürraçlana*

Koca Yunus kendisini bir turaç kuşu gibi şiir ülkesinde bir göz açıp kapama mesafesinde uçup gitmeyi arzularken hangi şair kendini şiir bahçesinin bülbülü yerine koyabilir. Kimin bülbül, kimin turaç olacağına zaman karar verecektir.

Reyini şiirden yana kullanacakların kime rey verdiklerini bilmeleri gerekir. Aksi takdirde şiir sandığında kendilerine kendilerinden başka bir oy çıkmaz.

Selam olsun şiirin sesine kulak asanlara...

¹ ŞERİF Mian Muhammed, *İslam Düşünce Tarihi, II. Cilt, İnsan Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2014, s. 245.*